

DISPUTATIO XLIII,

In quatuor sectiones distributa.

DE STATU QUEM ANIMA CHRISTI HABUIT A CORPORE SEPARATA.

Supponimus animam Christi Domini, eo tempore quo fuit a corpore separata, fuisse plene perfecteque beatam quoad visionem, amorem ac fruitionem Dei, retinuisseque omnes perfectiones scientiæ et gratiæ, quibus, cum esset conjuncta corpori, prædita erat, vel in substantia sua, vel in intellectu et voluntate. Quod est omnino certum, tum quia hæ perfectiones non pendent a corpore, unde si est certum fuisse beatam in corpore (ut in 1 tomo probatum est), multo magis extra. Tum etiam quia de fide est mansisse unitam Verbo Dei, ratione cujus unionis omnia hæc illi debentur. Denique quia etiam propter infinita merita debitum illi esse potuit ut nunquam eis privaretur. Cum enim propter ea merita potuerit etiam alios eo tempore beatificare, multo magis necessarium fuit eam tunc fuisse beatam. Quia vero fieri potuit ut anima illa existens in corpore, simul aliquid passa fuerit, vel ab extrinseco agente, vel per internam cogitationem, ideo inquirendum superest an idem acciderit Christi animæ jam separatæ a corpore. Primo ergo inquiremus an statim in morte facta sit omnino impassibilis, atque adeo ex omni parte beata, deinde ubi fuerit, ac tandem quid egerit.

SECTIO I.

An anima Christi per separationem facta sit omnino impassibilis.

4. Prima sententia est hæreticorum hujus temporis, animam Christi post mortem non solum fuisse passibilem, sed etiam pœnas inferni pertulisse; et (quod mirandum maxime est) non loquuntur de aliqua pœna sensus proveniente ab agente extrinseco, verbi gratia, igne (hanc enim ipsi etiam in aliis spiritibus esse negant), sed loquuntur de interna et spirituali afflictione proveniente ex interna cogitatione, qua (ut inquit) apprehendebat Deum, ut sibi iratum et infestum, et ideo de sua salute timebat. Unde necesse erat anxietatem magnam animi ac diros cruciatus pati. Ita docuerunt Calvinus et Brentius, quos alii secuti sunt. Fundamentum eorum fuisse videtur, ut exaggerarent Christi cruciatus et

dolores, et credibile redderent (quod vehementer optabant) nostras satisfactiones jam non esse necessarias. Unde videntur illa ratione uti, quam supra, circa art. 1 D. Thomæ, attingimus, quia Christus debuit sustinere omnes pœnas quas nostra peccata merebantur, juxta illud Isaiaë 53: *Disciplina pacis nostræ super eum*. Sed nostra peccata merebantur gehennæ pœnam; ergo oportuit ut Christus illa etiam afficeretur. Præterea movere eos potuit, quia ipsi non agnoscunt proprium infernum qui sit locus corporeus et subterraneus, et ideo, ut explicent Scripturas dicentes Christum descendisse ad inferos, explicant hoc nihil aliud fuisse quam humiliatum esse usque ad pœnas inferni patiendas. Adhibent rursus aliqua Scripturæ testimonia, ita perperam intellecta, ut in eis referendis immorari inutile sit. Præsertim quia potissima sunt ea in quibus explicatur timor, et tristitia, ac magna pœna quam Christus in passione et cruce sustinuit. Propter quæ in eam dementiam Calvinus incidit, ut diceret Christum ab initio suæ passionis, seu ab ea tristitia quam est in horto passus, prædictos inferni dolores sensit. Ea vero omnia testimonia partim in priori tomo (ubi in genere de tristitia ac timore Christi egimus), partim in superioribus disputationibus (ubi hæc mysteria in particulari tractavimus), exposita sunt; nonnulla etiam attingemus in sequenti sententia, quia illi communia sunt.

2. Secunda sententia esse potest, Christi animam post mortem fuisse passibilem, non passione aliqua inordinata, quæ aliquam culpam, vel errorem aut ignorantiam supponat; sed passione innoxia et irreprensibili, vel interna, qualis esse posset tristitia aliqua de hominum peccatis, aut de pœnis damnatorum, quatenus mala eorum sunt, vel quid simile; vel quasi extrinseca, ut, verbi gratia, pœna ignis, aut alia simili. Ita enim aliquos sensitisse refert hic Medina. Et quamvis neminem pro hac sententia referat, significat tamen fuisse Catholicos, neque ipse eorum sententiam damnat ut hæreticam, sed tantum, ut temerariam. Quia, licet dicerent Christum passum fuisse pœnas damnatorum, non tamen eo modo quo damnati, scilicet involuntarie, aut cum interna deordinatione, sed voluntarie pro peccatis nostris, et ex maxima charitate. Bonav. etiam, in 3, d. 21, a. 2, q. 1, incertum esse dicit an anima Christi statim post mortem fuerit impassibilis, quamvis probabilius id existimet; et eum secutus est

Gabriel ibi, dub. ult. Potestque hæc sententia fundari in illo Act. 2: *Quem Deus suscitavit a mortuis, solutis doloribus inferni*. Nam his verbis significatur in resurrectione solutam fuisse Christi animam a doloribus inferni. Item Psal. 57, in persona Christi dicitur: *Dolores inferni circumdederunt me*. Et infra, 87: *Posuerunt me in lacu inferiori, in tenebrosis, et in umbra mortis*. Ratio etiam adjungi potest, quia non fuit repugnantia quod anima Christi separata a corpore, etiamsi videret Deum, pateretur. Quia sicut passa est per corpus, ita etiam pati potuit immediate, quia tristitia et dolor utroque modo redundat in eandem voluntatem; non est ergo repugnantia. Neque etiam est indecentia. Quia non est contra aliquam virtutem; imo potuit esse opus magnæ charitatis, et accommodatum ad exaggerandam malitiam peccati. Denique propter has causas in corpore separato ab anima aliquid pati voluit; ergo etiam in ipsa anima separata a corpore pati potuit.

3. Tertia sententia referri potest, animam Christi Domini in triduo aliquam pœnam extrinsecam, et (ut ita dicam) accidentariam, fuisse perpessam; non ita ut eam aliquo dolore vel tristitia afficeret, sed ita ut aliquo accidentario bono eam privaret. Ita Cajetanus, ut supra vidimus in commentario articuli quinti.

4. *Anima Christi cruciatus damnatorum nullo modo passa*. — Dico tamen primo, animam Christi neque in corpore, neque a corpore separatam passam esse internos cruciatus et afflictiones quas damnati patiuntur, ex eo quod apprehendunt Deum sibi iratum, et quia de sua salute desperant. Hæc assertio est de fide, et contraria est hæretica et blasphemata. Et imprimis, quod Christus in passione nec fuerit incertus de sua salute, nec formidaverit quin Pater se suamque humanitatem diligeret, satis in priori tomo, et in hoc etiam in superioribus demonstratum est; et illa Christi verba sufficiunt quæ Caiphæ dixit: *Amodo videbitis Filium hominis venientem in nubibus cæli*, etc. Et quæ dixit latroni: *Hodie mecum eris in paradiso*. Quæ ponderans Hilarus, lib. 10 de Trin., quasi novos hæreticos impugnans: *An ne tibi (inquit) metuere infernum credendus est, dicens latroni: Hodie mecum eris in paradiso? Dominus communionem ei paradisi mox pollicetur, tu Christum sub pœnali terrore constituis?* Illa etiam verba quæ Christus dixit mulieribus, non parum veritatem hanc declarant: *Nolite flere super*

me, sed super vos ipsas flete; quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Ac si diceret se tantum pati temporalem pœnam, graviolem vero peccatoribus servatam esse. Præterea hi hæretici non solum supponunt Christi animam non vidisse Deum in hac vita mortali, sed etiam faciunt illam ignorantem, et subjectam erroribus, et inordinatis atque indeliberatis motibus; imo et peccatis, vel desperationis, vel immoderati timoris qui in desperationem posset inducere, et verba desperationis extorquere. Quæ omnia sunt manifestæ blasphemias. Lege Robertum Bellarminum, l. 4 de Christi anima, c. 8, ubi acute Calvinum premit propriis ejus verbis, ac sententiis secum pugnantibus. Quod vero neque post separationem a corpore pati potuerit anima Christi hujusmodi genus pœnæ, evidenter constat ex illo principio, quod tanquam de fide certum posuimus, eam animam semper vidisse Deum; et quæ in sequenti assertionem adducemus, hoc etiam convincunt.

5. *Anima Christi separata a corpore ignem inferni vel purgatorii passa non est*. — Dico secundo: anima Christi separata a corpore non est passa pœnam sensus, seu ignis inferni, vel purgatorii. Hanc assertionem existimo etiam esse de fide, et contrariam non solum temerariam, sed etiam hæreticam, quamvis non sit adeo impia et blasphemata, sicut præcedens. Quia non tribuit Christo defectus, scientiæ, gratiæ et gloriæ repugnantes, sicut illa. Probatur conclusio et censura illius; quia, licet non inveniatur in terminis hæc veritas ab Ecclesia definita, tamen in Scriptura, prout ab omnibus Sanctis et universa Ecclesia intelligitur, continetur, et ex aliis principiis fidei necessario colligitur. Utrumque probatur primo ex illis verbis Christi, Luc. 24: *O stulti et tardi corde ad credendum! nonne oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam?* Ubi evidenter loquitur de passione crucis, post quam non inferni pœnam, sed gloriam et triumphum dicit fuisse secutum. Deinde cum latroni dixit: *Hodie mecum eris in paradiso*, aperte supposuit se futurum non in gehennæ doloribus ac cruciatibus, sed plenum gaudio et fruitione beata. Præterea in illo verbo: *Consummatum est*, significavit Christus et passiones suas, et redemptionem nostram in morte fuisse consummatas, juxta illud quod ipse dixerat, Luc. 18: *Ecce ascendimus Jerosolymam, et consummabuntur omnia quæ dicta sunt a Prophetis de Filio hominis*. Si autem omnes Prophetæ evolvantur, in-

venientur prædictæ passiones ejus usque ad corporis mortem, non tamen post illam duraturas fuisse, Psal. 21, Isa. 53, etc. Denique hoc egregie confirmat Paulus, ad Phil. 2, dicens: *Eainanivit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Ibi ergo fuit terminata obedientia Christi de redimendis hominibus, et illa fuit summa exinanitio, postquam non fuit secuta major pœna, sed potius gloria et triumphus. Unde subdit: *Propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, et infernorum.*

6. *Christus triumphantis instar in infernum penetrat.* — Unde possumus secundo argumentari. Nam, licet Sancti Patres doceant Christum ad inferna descendisse, simul tamen docent non ut reum, aut pœnis subiectum, sed ut victorem ac triumphatorem descendisse, eique (ut Paulus dictis verbis indicavit) omne genu etiam in ipsis infernis fuisse curvatum. Quam rem elegantissime descripsit Augustinus, ser. 137 de Temp., ad hoc ipsum inducens verba illa Oseæ 13: *Morsus tuus ero, inferne: Tunc enim (inquit) Dominus noster Jesus Christus illum tenebrarum et mortis principem colligavit, legiones illius perturbavit; et infra, in eadem sententiam interpretans illud Joan. 12: Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum: Postquam exaltatus est (inquit), id est, a Judæis in cruce suspensus, mox ut spiritum reddidit, unita suæ divinitati anima ad inferorum profunda descendit; cumque tenebrarum terminum quasi prædator splendidus ac terribilis attigisset, aspicientes eum impiæ ac tartaricæ legiones, terribitæ ac trementes, inquirere ceperunt dicentes: Quisnam est iste terribilis, et niveo splendore coruscans? Nunquam noster talem accepit Tartarus! Invasor iste, non debitor; exactor est, non peccator. Judicem videmus, non supplicem. Hic si reus esset, tam potens non esset.* Et post multa similia, quæ eleganter proseguuntur, inquit: *Quis ergo iste est qui sic intrepidus nostros fines ingreditur, et non solum nostra supplicia non veretur, insuper et alios de vinculis nostris absolvit?* Simili modo loquitur Cyril. Hieros., catech. 14: *Exterrita est mors, videns novum quemdam descendentem in infernum, vinculis, quæ illic sunt, non ligatum.* Idem significat Hieron., Oseæ 13, et ad Ephes. 4; Hilarius, lib. 20 de Trinitate; Ambrosius, lib. de Myster. Pasch., c. 14, et alii, quos infra referemus. Ex quibus satis con-

stat hanc veritatem perpetuo in Ecclesia fuisse creditam tanquam certam et indubitam; ergo hoc satis est ut existimanda sit de fide certa.

7. Tertio, de fide est animas sanctas, si sint omnino puræ, nullumque reatum pœnæ habeant, cum separantur a corpore, non experiri pœnas purgatorii, nedum inferni; ergo multo magis eadem certitudine idem est de Christi anima sentiendum; non ergo illa attingit ignem inferni, cum nullam haberet culpam; nec purgatorii, cum nullum haberet pœnæ reatum. Et revera si auctores secundi erroris supra relati constanter loquerentur, potius dicere debuissent Christum passum fuisse pœnas purgatorii quam inferni; quia voluntarie, ac ex charitate et brevi tempore illas passus fuisset; in quibus circumstantiis pœna purgatorii censetur differre a pœna inferni. Quis autem neget esse hæreticum dicere, Christi animam sine ullo reatu pœnæ pœnas purgatorii sustinuisse, cum de qualibet alia anima justa ita sentire hæreticum sit? Dices Christum non esse passum ob reatum pœnæ quam ipse sua causa deberet, sed nostri causa, et ut fidejussor ac redemptor noster. Sed huic evasioni obstant alia principia fidei. Primum, quod purgatorii pœna non est instituta ad satisfaciendum pro aliis (hoc enim est proprium officium hujus vitæ), sed ad satisfaciendum propriis reatibus ac debitis. Deinde (quod præcipuum est) quia secundum fidem Christus in cruce plenissime solvit pro omnibus, nostram consummans redemptionem, ad Hebr. 9 et 10; et pretium, quod solvit, non fuit pœna purgatorii, sed sanguis, 1 Pet. 3, et 4 Joann. 1, Apoc. 5; et ideo nostra redemptio morti ejus, non pœnalitatibus inferni singulariter tribuitur, ad Rom. 5, ad Colos. 1. De qua re multa congesimus in 1 tomo, disp. 4, et disp. 13, sect. 6, et disp. 39, sect. 3; ergo post mortem, nec suimet causa, nec ut fidejussor habuit aliquem reatum aut debitum pœnæ; ergo nullo modo pati potuit pœnas purgatorii vel inferni. Et hinc facile potest colligi propria ratio hujus veritatis quam in sequenti conclusione magis explicabo.

8. *Anima Christi post mortem omnino impassibilis.* — *Anima rationalis separata pati quid possit.* — Dico tertio: anima Christi Domini, ab instanti in quo fuit a corpore separata, fuit omnino impassibilis. Ita sentiunt Theologi supra citati; sed illi probabiliorum duntaxat existimant hanc assertionem; mihi tamen ita certa est, ut contraria omnino im-

probabilis, temeraria ac errori proxima videatur; et imprimis suppono animam rationalem a corpore separatam suapte natura esse impassibilem passione extrinsecus illata, quæ ad corruptionem tendat. Est enim spiritualis, quæ a corporibus naturaliter pati non potest, neque ab ulla creatura alterari, corrumpive. Solum posset ex natura rei ab spiritibus naturæ superioris per vim alicubi delineri, quod genus quoddam passionis existimari potest. Certum est autem animam Christi a nullo potuisse hanc vim pati, quia ratione unionis habebat vim et efficaciam supra omnes spiritus. Unde etiam in corpore mortali existens, eos suo nutu ac voluntate movebat. Rursus potest anima separata ex natura rei pati passione vel receptione aliqua intentionali, recipiendo aliquam speciem vel speciei modum, aut a Deo, aut per locutionem et illuminationem ab alio spiritu. Hæc vero receptio ex suo genere non pertinet ad passionem pœnalem, de qua nunc loquimur, sed potius pertinere potest ad passionem perfectivam, quæ habere non potuit locum in anima Christi separata, cum esset omnitecientia plena, nisi fortasse in spirituali locutione, quæ ad præsentem materiam non spectat. Non enim hic explicandum est quomodo Angeli loquantur cum Christo, vel nunc in gloria, vel cum anima ejus in triduo. Potest tamen hæc qualiscunque impressio ad passionem pœnalem pertinere, quando involuntarie recipitur, vel est de re quæ possit tedium tristitiamve parere. Quod genus passionis invenitur sine dubio in gehenna, et fortasse etiam in purgatorio animæ sanctæ aliquid hujusmodi patiuntur; in Christi autem anima habere locum non potuit, quia cum ratione unionis esset omnibus creaturis superior, nihil involuntarie ab eis pati vel recipere poterat. Propter quam causam etiam in hac vita corpori unita non potuit a dæmonibus pati suggestionem aliquam internam, ut in superioribus dictum est. Cum vero Deo esset unita, et plene beata, nec quicquam simile ab ipso Deo pati, nec aliquid ei objectum representari poterat, quod illam contristaret; quia divina fruitio nullam vel minimam tristitiam secum admittit. Igitur considerata natura animæ rationalis, et superadditis animæ Christi unione hypostatica et visione beata, necessitate quadam naturali sequitur, ut illa anima separata ex natura rei sit impassibilis, quia præter passiones enumeratas nulla alia excogitari potest.

9. Superest ut probemus, etiam supernaturaliter fuisse impassibilem animam Christi ab instanti mortis. Quod facile fiet, si supponamus non esse sermonem de potentia remota, sed proxima. Potentiam remotam voco solam potentiam obedientialem cum non repugnantia nec implicatione contradictionis. Quo certe sensu non solum in triduo, sed etiam nunc anima Christi est passibilis, et omnes Angeli beati pati possunt; tamen ab hac potentia non denominantur res, simpliciter et absolute loquendo, præsertim si constet lege ac promissione divina statutum esse ut nunquam reducatur in æctum. Potentia ergo proxima in præsentem dicetur, si fingamus alicui creaturæ datam esse instrumentariam virtutem, ut passionem aliquam in anima Christi separata posset efficere, vel si divinitus ordinatum esset ut aliqua tristitia posset affligere illam animam, non obstante fruitione beata; et hoc sensu negamus potuisse illam animam supernaturaliter pati, sed potius fuisse impassibilem. Et probatur primo, quia cum hoc miraculum neque scriptum sit, neque traditum, et sit præter dignitatem et meritum unionis hypostaticæ, temere fingeretur. Et in hoc est maxima differentia inter animam separatam, et conjunctam, quia dum est in corpore passibili, naturaliter pati potest ab extrinsecis agentibus, quæ Deus agere permittit sine novo miraculo; secus vero, quando jam est separata. Atque eadem est differentia inter animam et corpus inter se separata; nam corpus, sive conjunctum, sive separatum ab anima, naturaliter pati potest; et ideo mirum non est, quod corpus Christi in triduo aliquid passum fuerit. Quia non fuit necessarium, ut Deus supernaturaliter omnem actionem naturalem impediret, sed solum eam quæ corruptionem afferret, aut quæ Christum non deceret. At vero e contrario anima naturaliter nihil pati poterat, et non oportuit ut Deus aliquod instrumentum elevaret, vel miraculum faceret, quo illa pateretur. Unde est secunda ratio, quia Christus non assumpsit passiones seu potentiam proximam patiendi, nisi propter operandam nostram salutem; et hac ratione miraculose effecit ut anima existens in corpore, etiamsi beata esset, capax foret tristitiæ; sed consummavit opus nostræ salutis, dum in corpore mortali vixit; ergo non est cur anima, jam a corpore separata, supernaturaliter fieret passibilis; fuit ergo statim impassibilis. Major propositio de fide est, ut late tractavi

superiori tom., disp. 5. Minor etiam est de fide, ut paulo ante probatum est. Et hæc est potissima differentia inter animam Christi conjunctam et separatam, propter quam, licet in utroque statu fuerit beata et unita Verbo, in uno tamen fuit passibilis, et non in altero. Tertio, repeto argumentum supra factum, quia animæ sanctæ, post mortem saltem Christi, statim sunt gloriosæ et impassibiles, si nihil habeant purgandum; ergo multo magis anima Christi Domini, propter easdem rationes quibus similis consequentia supra probata est.

10. Quod tandem ita declaro, nam vel anima Christi de facto aliquid passa est in triduo, vel non. Primum dici non potest, ut probant omnia quæ in secunda conclusione adduximus; illa enim generaliter procedunt de quavis passione. Convincitur etiam exemplo aliarum animarum justarum, quæ post Christi mortem nihil purgandum habent. Ac præterea, quia nihil fingi aut excogitari potest quod tunc anima Christi passa fuerit, cum neque gehennæ, neque purgatorii pœnas sustinuerit, neque illud tædium vel tristitiam quam Sancti Patres ante Christi mortem patiebantur, nam potius suo adventu ac descensu ad inferos eam abstulit. Neque vero ipse descensus ad inferos aut existentia in eo loco potuit Christum affligere, quia non erant ei involuntaria, neque ibi existebat ut reus, sed ut victor et dominus. Denique neque peccata hominum, neque pœnæ damnatorum, quas intuebatur, tristitiam parere poterunt, aut ex charitate et zelo divini honoris, aut ex charitate et compassione proximorum. Alioqui etiam nunc posset Christus et quilibet alius beatus ex earundem rerum consideratione tritari; non tamen ita est, quia ratione status non sunt capaces tristitiæ, et quia omnia illa considerant sub ordine divinæ providentiæ ac justitiæ, quam præferunt omnibus creaturarum commodis, et judicant omnia illa in majorem Dei gloriam et honorem cedere; eadem autem ratio est de anima Christi in triduo, quæ (ut diximus) nullam habuit causam vel rationem, ut miraculose aliquam tristitiam in se admitteret; nihil ergo passa est ab instanti mortis; ergo ex tunc fuit impassibilis, quandoquidem nec secundum propriam naturam et dispositionem pati poterat, nec divinitus ordinatum erat ut aliquid pateretur.

11. *Anima Christi in triduo nullam proprie pœnam sustinuit.* — Dico quarto: anima

Christi in triduo caruit quidem aliquibus perfectionibus gloriæ accidentalis, proprie tamen nullam pœnam sustinuit. Hanc conclusionem satis explicui in commentariis art. 4 et 5. Et patet breviter prior pars, quia caruit corpore et omnibus gaudiis et operationibus quæ per corpus nunc operatur; caruit etiam loco cœlesti, ut infra dicam. Posterior pars probatur, quia his bonis non caruit in supplicium vel pœnam alicujus culpæ; sed quia propter alias rationes divinæ providentiæ ita expediebat. Adde hoc ipsum nunc etiam dici posse de Christo in cœlo regnante. Adhuc enim caret aliquo præmio accidentali; imo et aliqua mala extrinseca suffert, quæ improprie dicuntur mala pœnæ. Adhuc enim a multis blasphematur, et in multorum mentibus infamiam sustinet, quia a multis adhuc existimatur seductor et iniquus. Unde caret perfecta ac integra exaltatione nominis sui; caret honore et adoratione sibi ab omnibus debita; caret denique societate multorum prædestinatorum, atque adeo integro complemento sui corporis mystici. Quæ omnia ad gloriam et præmium accidentale pertinent; non tamen propterea dici potest adhuc sustinere aliquam pœnam, propter eandem rationem supra dictam. Sicut etiam in quantum Deus caret honore debito a multis, et fama et existimatione debita, non tamen propterea dici potest aliquam perpeti pœnam.

12. *Responsio ad argumenta in oppositum.* — Ad fundamenta primi erroris nihil fere oportet respondere, quia omnia aliis erroribus nituntur. Primo enim falsum est per Christi redemptionem factum esse ut nostræ dispositiones et satisfactiones non sint necessariæ. Deinde etiam est falsum, debuisse Christum nos redimere per easdem pœnas quibus peccatum, in hac vita non remissum, in futura punitur. Alioqui etiam in æternum debuisset in inferno puniri; pœnæ ergo hujus vitæ satis superque fuerunt, cum essent infiniti valoris. Præterea valde errant, dum negant esse proprium locum inferni, ut facile constare potest ex disputatione præcedenti, et nonnulla addemus sectione sequenti.

13. *Testimonii Act. 2 expositio.* — In fundamentis secundi erroris, solum superest exponendus unus vel alius Scripturæ locus. Ratio enim, quæ ibi adjungitur, jam expedita est. Primus locus est Act. 2: *Quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni.* Quem locum Cajetanus ibi exponit de pœnis accidentalibus et extrinsecis; sed eam expositionem supra

refellimus. Dupliciter ergo potest exponi cum Augustino, ep. 99. Primo, ut hæc verba referantur ad ipsum Christum, et hoc modo solvit dolores inferni, non auferendo quos passus est, sed præveniando, ne illos pateretur. Secundo, ut referatur ad alios, et ita solvit dolores ab animabus sanctis, quæ (ut supra diximus) aliquos dolores patiebantur. Omitto aliter legi illum locum in Græco, scilicet, *solutis doloribus mortis*, quomodo legit Chrysostomus, hom. 6 in Acta. Nam lectio vulgata retinenda est, quanquam illa alia faciles etiam habeat expositiones, scilicet, Christum resurrexisse solutis doloribus quos in morte passus est, vel resurrexisse soluta morte quam tot doloribus sustinuerat, vel certe quod, sicut morte sua et resurrectione mortem interemit, ita et dolores, qui mortem comitari solent, quodammodo solvit, dando nobis spem vitæ immortalis et impassibilis.

14. *Testimonii ex Psal. 17 expositio.* — Secundus locus ex Psal. 17: *Dolores inferni circumdederunt me*, facilem habet expositionem. Dolores enim inferni dicuntur, non qui sunt in inferno, sed *dolores mortiferi*, ut exponunt Basilius, et Theod. Nam (ut supra dicebam) quia per mortem omnes homines descendebant in infernum, ideo mors quasi quidam transitus ad infernum existimabatur, et hæc de causa gravissimi dolores, qui mortem possint inferre, *dolores inferni* dicuntur. Hieronymus vero exponit dolores inferni, id est, *invidia detrahentium, que mortem infernalem operantur*. Quod magis explicans Augustinus dicit: *Dolores invidentiæ, qui perducunt ad infernum peccati, circumdederunt me*, significans non esse sermonem de doloribus quos Christus patiebatur, sed quos ex invidia patiebantur qui eum persequabantur. Ita ut significetur ira et rabies quæ Judæos in Christum agitabant. Sed prior expositio magis litteræ consentanea videtur.

15. Tertius locus explicandus est ex Psal. 87: *Posuerunt me in lacu inferiori*, etc. Qui eandem fere cum præcedenti habet expositionem. Nihil enim aliud illis verbis significatur, quam acerba tormenta quibus Judæi Christum affecerunt, ut eum morti traderent. Est enim in his et similibus locis considerandum, Davidem ita loqui de Christo, ut etiam de seipso loquatur, suamque afflictionem describat, quando a Saule vel ab Absalone quærebatur, ut interficeretur. Et quia mors maximum malorum judicatur, et eo tempore censebatur ut via ducens ad infernum, ideo

illis metaphoris et loquendi modis, et suas et Christi calamitates descripsit, ut omnes Patres supra citati intelligunt. Non est ergo in hujusmodi locis sermo de doloribus quos damnati in inferno patiuntur.

SECTIO II.

Utrum anima Christi in triduo vere ac proprie descenderit ad inferos.

1. Quanquam nullus, qui sacras Scripturas admittat, simpliciter negare audeat, Christum ad inferos descendisse, quoniam (ut videbimus) et frequenter et expressis verbis id testantur, hæretici tamen nonnullique Catholici ita eas exponunt, ut evertant, atque rem ipsam negent. Primo ergo hæretici hujus temporis contendunt Christum secundum animam non descendisse ad aliquem locum subterraneum, qui nomine *inferni* significetur. Putant enim hujusmodi locum nullum esse, atque sine fundamento ab Scholasticis confictum. Et ideo quidam eorum (ut Brentius et Calvinus) dicunt animam Christi descendisse ad inferos, solum quia dolores inferni sensit. Alii neque hoc existimant necessarium, quia descendere in infernum nihil aliud putant fuisse quam mori. Juxta quam interpretationem Christus potius secundum corpus quam secundum animam ad inferos descendit. Fundamentum hujus erroris, præter tractata præcedenti sectione, solum videtur esse potuisse, quia nomine *inferni* in Scriptura sepulchrum significatur, juxta illud Job 17: *Si sustinero, infernus domus mea est*; et Psal. 87: *Vita mea inferno appropinquavit*; et Psal. 114: *Pericula inferni invenerunt me*, id est, pericula mortis; et Psal. 140: *Dissipata sunt ossa nostra secus infernum*. Ergo hoc est satis ad intelligendas Scripturas, quæ de descensu Christi ad inferos loquuntur.

2. Secunda sententia est Durandi, in 3, d. 22, q. 3, qui et admittit proprium locum subterraneum, qui *infernus* dicitur, et ad illum intelligit Christum descendisse, et in his differt a superioribus hæreticis; tamen in verbo *descendendi* ponit metaphoram. Quia non existimat Christum proprie secundum substantiam et præsentiam animæ suæ illuc descendisse, sed tantum secundum virtutem et efficaciam. Potest hæc sententia suaderi primo, quia hoc satis est ad explicandas Scripturas, maxime cum Christus dicatur descendisse ad inferos, ut animas Sanctorum Patrum beatificaret, easque inde eriperet; sed